

TALABALAR ORASIDA IJTIMOY PSIXOLOGIK YOLG'IZLIK
FINOMENOLOGIYASI*Oripov Bobirmirzo Baxshilloevich**Osiyo Xalqaro Universiteti pedagogika va psixologiya yo'nalishi magistri*

Annotatsiya: Ushbu maqolada psixologik yolg'izlik, uning talabalar orasidagi fenomenologiyasi haqida so'z boradi.

Keywords: yolg'izlik, ijtimoiy faollik, axloqiy jihatlar, yetuklik

Respublikamizda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, ayni paytda ushbu tizimda, mas'uliyatli, irodali, o'z kasbiga sadoqatli, fidoyi kadrlarni yetishtirish vazifasini qo'ymoqda. Hozirgi davrda jamiyat taraqqiyotida yuz berayotgan keskin o'zgarishlar sifat jihatidan yangi va nisbatan murakkab bo'lgan vazifalarni qo'yadi, bunda shaxs intellektining rivojlanish darajasi, uning aqliy imkoniyatlari regulyatori, axloqiy jihatlar alohida ahamiyat kasb etadi. Talabalik davrining asosiy xususiyatlaridan biri - ijtimoiy yetuklikning jadal sur'atlar bilan ro'yobga chiqishidir. Bunda yetuklik shaxsdan zarur aqliy qobiliyat, hayot va faoliyatda bajariladigan turli rollarni egallashni talab qiladi. Ayniqsa, aqliy yetuklik (kamolot) muhim ahamiyat kasb etadi. Talabaning darslarga o'z vaqtida qatnashishi, berilgan vazifalarni bajarishi intellekt rivoji dinamikasiga negiz bo'la olmaydi, bu esa aqliy taraqqiyotni diagnostika qilish uchun yetarli emasdir. Yoshlarning ijtimoiy intellekti tabiatini tadqiq etish, ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilish bugungi kun talabi bo'lib, barkamol avlod tarbiyasi, uning intellektual salohiyatini oshirish va kasbiy shakllanishida ijtimoiy intellektni aniqlash usullarini chuqur o'rganish va dinamikasining xususiyatlarini tahlil etish muhimdir. "Yolg'izlik" atamasi turlicha talqinga ega. Unga ta'rif berishning murakkabligi shundaki, u ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida aniq ifodalanadigan mezoniy chegaralarga ega emasligi va individual aks ettiriladigan kechinma sifatidagi psixik omillarni murakkablashtirishidir. Yolg'izlik muammosi sotsiologiya, falsafa, psixologiya, madaniyatshunoslik, pedagogika, tibbiyot va dinshunoslik kabi insoniya taraqqiyotini ifodalaydigan fanlarning o'rganish obyektiga kiradi. Ularning har biri yolg'izlik fenomenini o'z fanining tadqiqot doirasidan kelib chiqqan holda tahlil qiladi va yangidan-yangi konseptual jihatlar bilan boyitishga urinadi. Shu bilan bir qatorda ta'kidlash joizki, mazkur muammoning nazariy hamda amaliy tomondan ishlab chiqilishi ijtimoiy psixologiya doirasida dolzarblilikni kasb etadi, chunki yolg'izlik fenomeni insonlar o'rtasidagi shaxslararo munosabatlarga bevosita taalluqli. Yolg'izlik "yolg'iz inson" ma'nosida "yolg'iz yashaydigan odam" tushunchasi bilan korrelyatsiya qilinadi. Ye. N. Klimentyeva bu atamaga quyidagicha ta'rif beradi: "Yolg'iz odam ijtimoiy kategoriya sifatida nafaqat shaxslararo muloqotning yetishmasligidan aziyat chekadi, balki past darajadagi ijtimoiy identiklik va shaxslararo ishonch xos, jamiyatdagi shart-sharoitlarga moslashishi past bo'lgan, o'z shaxsiy hayotidan qoniqmaydigan, internal lokus-nazoratdagi inson". Ushbu ta'rifni tahlil qilar ekanmiz, undagi davlatdan ijtimoiy himoya borasida foylana olmaslik ta'biri ijtimoiy boshqarish sohasiga taalluqli ekanligini ko'rsatadi "Yakkalanish" so'zi fransuz tilidagi "isolation", "isoler" fe'lidan, yakkalash, italyan tilidan "isolato" "alohida, yakka", isola "orol", lotin tilidan insula orol ma'nolarini beradi. Bundan yaqqol ko'rinib turibdiki, yakkalanish mazmunan kelib chiqish jihatidan yolg'izlik va tanholik so'zlari bilan aynan. Yolg'izlikni ijtimoiy va psixologik fenomen sifatida talqin qilish borasida ba'zi tadqiqotchilar uning tanholik va yakkalanish tushunchalaridan farqli tomonini Yolg'izlik maxsus ichki ma'noni anglatuvchi ekanligini, ba'zi tadqiqotchilar esa bu tushunchalarni sinonim sifatida qo'llanilishini ta'kidlaydilar. Yolg'izlik tanholik va yakkalanish tushunchalari sinonim emas, deb hisoblaydi Trubnikova. U shunday izohlaydi: "Yakkalanish insonning ijtimoiy borliqqa nisbatan munosabatidagi jismoniy, fazoviy va davomli joylashuviga bog'liq", tashqi namoyon bo'ladigan hodisa, ichki psixik kechinma emas". U.Sadler va T. Djonslar ta'kidlashlaricha: jismoniy yakkalanishni aniqlash uchun ko'z bilan ko'rish kifoya, lekin yolg'izlikni anglash uchun uni his

qilib ko‘rish lozim”. Yakkalanish haqida so‘z ketar ekan, “insonning jamiyatdan, oilasidan yakkalanishi” iborasini qo‘llashimiz mumkin, lekin yolg‘izlik atamasini izohlashda bunday deyish noo‘rin. Yolg‘izlik bilan doimo ijtimoiy yakkalanish hamnafas emas. Yolg‘izlikni his qilish odamlar ichida bo‘lib ham ro‘y berishi mumkin. Tashqi ijtimoiy yakkalanish yolg‘izlikni anglatmaydi, balki mazkur hisning paydo bo‘lishi uchun zamin yaratishi yoki uning alomatlarini chuqurlashtirish mumkin. Yolg‘izlik tashqi yakkalanishdan farqli ravishda insonning jamiyat bilan, o‘z-o‘zi bilan ichki munosabatlarini aks ettiradi va stress, qoniqmaslik, azoblanish, inqiroz kabi salbiy emotsiyalar bilan birgalikda namoyon bo‘ladi. Boshqacha qilib aytganda, yolg‘izlik va yakkalanish aynan, o‘xshash tushuncha emas.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Психология общения. Энциклопедический словарь. //под ред. А.А.Бодалева. – М.: Когито-центр. 2011. С. 267
2. Эргашова З. Этимология термина «одиночество» в рамках социальной психологии. Актуальные вопросы современной психологии, 2021. С. 354-360
3. Юлдашева М. Б. Изучение проблемы одиночества современной молодежи //Вестник науки и образования. – 2019. – №. 24-3 (78). – С. 66-68.
4. Yo‘ldoshev M “Yoshlar muammosi aslida kattalar muammosi” Maktab va hayot, 2004 -№ 7. 25- 30 (27).
5. Jumanazarov Yo,